

ШЕДЕВРИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Марко Вовчок

ІНСТИТУТКА

YAKABOO.UA

Марко Вовчок. Життя й творча діяльність. Марко Вовчок як перекладач; продовження теми народного життя в повісті «Інститутка». Антилюдяна суть кріпосництва та солдатчини. Образи людей із народу та панночки. Авторська позиція у творі

Марко Вовчок

видатна українська письменниця, авторка славетних «Народних оповідань», що ознаменували новий етап у розвитку української прози;

збагатила українську літературу жанрами оповідання-балади, повісті, роману;

була духовною спадкоємницею Тараса Шевченка;

активна учасниця не тільки українського, а й французького літературного процесу.

Марія Олександрівна
Вілінська

Останні роки
жила в містечку Нальчику.
28 липня (10 серпня) 1907
року сиділа
з рукописом повісті
«Гайдамаки» в садку
й, освітлена ласкавим
надвечірнім сонцем,
заснула навіки.

Розгляньте репродукцію картини художника-графіка В. Чебаника «Марко Вовчок». Проаналізуйте, які риси характеру та людські почуття письменниці вдалося художникові передати на полотні.

22 грудня 2016 року
Google присвятив Марку
Вовчку дудл, який з'
явився на стартовій
сторінці
української версії
пошуковика у зв'язку із
183-річчям від дня
народження письменниці.
Розгляньте дудл і
поясніть його символіку.

Особливості «Народних

оповідань», що побачили світ у

1857 і 1862 роках:

показала український народ таким, яким він сам себе бачив, яким був насправді;

веде оповідь від першої особи;

її героїні-оповідачки позбавлені будь-якої штучності, говорять невимушено, справжньою народною мовою; виявляють себе надзвичайно обдарованими психологами;

тематика творів: героїчна історія нашого народу, мрії про щастя, містичні уявлення та вірування, реальне життя з його світлими та темними, веселими та сумними сторонами, а над усім цим – страхітлива примара кріпацтва;

Особливості «Народних оповідань», що побачили світ у 1857 і 1862 роках:

авторка досягає психологізму, використовуючи практично лише художні деталі;

мова пересипана пісенними висловами, прислів'ями, приказками, сталими епітетами, порівняннями, народнорозмовними метафорами, інверсіями, риторичними запитаннями, звертаннями, вигуками, довгими синонімічними рядами тощо;

їх прикрашає витончений психологізм, тобто розкриття внутрішнього світу людини.

Марко Вовчок розвинула жанрову систему української прози, збагатила її такими видами:

- соціально-побутовим оповіданням («Козачка», «Одарка», «Горпина», «Ледащиця»);
- баладним оповіданням («Чари», «Максим Гримач», «Данило Гурч»);
- соціально-побутовою повістю («Інститутка»);
- психологічним оповіданням і повістю («Павло Чорнокрил», «Три долі»);
- соціально-побутовою казкою («Дев'ять братів і десята сестриця Галя»);
- історичною повістю-казкою («Кармелюк»);
- художнім нарисом («Листи з Парижа»).

Повість «Інститутка»

Марко Вовчок працювала над повістю протягом 1859–1861 рр.: розпочала писати в Немирові, продовжила в Петербурзі, а завершила в Парижі.

Уперше твір надрукований російською мовою в перекладі І. Тургенєва в 1860 р. на сторінках журналу «Отечественные записки».

Початкова назва твору – «Панночка».

Українською мовою повість вийшла в журналі «Основа» в 1862 р. з посвятою Т. Шевченкові.

«Інститутка» – це перший зразок соціальної повісті в українській літературі, який засвідчив подальше зростання української прози на шляху критичного реалізму.

Соціальна повість – це прозовий твір, у якому герої зображені на тлі якихось соціальних подій чи пов'язані з певними суспільними обставинами.

Жанр: соціальна повість

ТЕМА: зображення
тяжкого становища
кріпаків та наростання
стихійного протесту проти
несправедливості й
неволі.

ІДЕЯ: неспроможність
кріпосництва як
суспільного ладу, що несе
трудівникам злидні,
безчестя та моральні
тортури.

ПРОБЛЕМАТИКА: узаємини панів та кріпаків; духовна
обмеженість; боротьби добра й зла; соціальний протест селян та
їхнє бажання звільнитися, змінити життя на краще; цінність
людського життя.

Композиція твору

Складові
сюжету

Епізоди з твору

Експозиція

I розділ, у якому читач знайомиться з оповідачкою Устиною; про людей та події дізнається крізь призму світосприйняття героїні.

Зав'язка

Приїзд панночки; обрання Устини покоївкою.

Розвиток дії

Загострення стосунків панночки з кріпаками, її одруження й переїзд на хутір.

Композиція твору

Складові
сюжету

Епізоди з твору

Кульмінація

Сцена, у якій пані побила стару кріпачку.
Намагалася побити й Устину, але на перешкоді став
Прокіп.

Розв'язка

Прокопа віддають у рекрути, Устина переходить до
міста наймичкою.

Складання плану кріпосної безправності героїв твору

1. Сумна й буденна служба в старій пані.
2. Устину приставили служницею до панночки.
3. Жорстоке ставлення панночки до дівчини.
4. Переїзд Устини на новий хутір слідом за панами.
5. Заборона панночкою обідати .
6. Хвороба дитини Катрі та примусова робота в панів.
7. Смерть немовляти і жорстоке ставлення панночки.
8. Дозвіл на одруження Устини та Прокопа.
9. Гнів панночки за яблука .
10. Прокопа віддають у рекрути.
11. Примусова служба Прокопа та наймитування Устини.

Про кого сказано?

1) У всьому бачить радість, хоч іноді хочеться плакати. Навіть коли б`ють, то трохи поплаче, а коли подумає, то трохи розвеселиться.

→ УСТИНА

2) Працьовита молодичка, була вільною, але вийшла за кріпака та переймалася долею своєї дитини. Коли немовля захворіло, знавесніла на панів та утопилася...

→ КАТРЯ

3) Спокійна, завжди врівноважена, стара жінка, яка знала лад у справах на хуторі, добра до Устини та інших селян.

→ СТАРА СЛУЖНИЦЯ

4) Молодий парубок, задуманий, переймається долею кріпаків, кохає Устину.

→ ПРОКІП

Про кого сказано?

5) Молодий чоловік, любить жартувати, не показує свого болю, який відбився сивим волоссям на скронях.

→ НАЗАР

6) Жорстока, корислива, дуже вродлива

→ ПАННОЧКА

7) Вродливий, спокійний, завжди старався по-доброму, по-людськи виходити із ситуації. .

→ ПОЛКОВИЙ ЛІКАР

Порівняльна характеристика побуту та звичаїв кріпаків і панів

	ПАНИ	СЕЛЯНИ
ОДЯГ		
ЇЖА		
ДОЗВІЛЛЯ		
ОСВІТА		
ВІЛЬНИЙ ЧАС		
НАРОДЖЕНН Я ДІТЕЙ		
ОСОБИСТЕ ЩАСТЯ		

Порівняльна характеристика побуту та звичаїв кріпаків і панів

	ПАНИ	СЕЛЯНИ
ОДЯГ	Пишне вбрання.	Звичайний одяг.
ЇЖА	Їдять, коли хочуть і що хочуть.	Питають дозволу пообідати.
ОСВІТА	Мають право на освіту.	Не мають права на освіту.
ДОЗВІЛЛЯ	Приїзд гостей, прогулянки.	Прогулянка лише тоді, коли пани посилають щось розвідати.
ВІЛЬНИЙ ЧАС	Мають право відпочивати .	Весь час мають бути готові, що пани можуть покликати.
НАРОДЖЕННЯ ДІТЕЙ	З'їжджаються гості на хрестини, пишне застілля.	Повинні працювати, навіть коли дитина хвора чи померла.
ВНУТРІШНІЙ СТАН	Засмучену пані потрібно розвеселити.	Ніхто не зважає на особисті переживання селян.

УСТИНА

важке дитинство;

нічого, окрім цілоденної праці, не бачила;

зазнала знущань і від старої поміщиці, і від молодії;

життєлюбна й весела;

прагне волі та вірить у краще майбутнє;

терпелива й покірна ;

ненавидить панів;

розуміє чуже горе, співчуває своїм подругам;

добра;

лагідна;

УСТИНА

здатна на глибокі почуття;

щиро кохає Прокопа;

вірна дружина;

наділена тонким розумом;

у її мові багато прислів'їв;

уміє бачити красу навколишнього світу.

ПАННОЧКА

жорстока , егоїстична й деспотична;

красива;

мріє вийти заміж за багатого пана й стати повновладною поміщицею;

жорстоко ставиться до кріпаків;

ледача;

примхлива;

внутрішня краса не відповідає зовнішній;

вважає освіту непотрібною, хоч закінчила інститут шляхетних панянок;

ПАННОЧКА

корислива та нещира в спілкуванні з панами;

одружившись із лікарем, підкоряє собі його волю;

вередлива, обмежена;

мова груба, лайлива;

коло її інтересів обмежене трьома предметами: музикою, танцями й французькою мовою;

життєвий ідеал – розбагатіти за рахунок експлуатації селян-кріпаків.

ПРОКІП

волелюбний;

чесний;

благородний;

оптиміст;

рішучий;

щирий;

ненавидить гнобителів;

здатний відкрито обстоювати власну гідність і честь близьких людей;

людяний;

наділений не лише духовною красою, а й зовнішньою;

співчутливий до таких же знедолених, як і сам.

НАЗАР

вольовий;

веселий;

великодушний;

мрія про волю для
Назара пов'язана
з утечею;

співчутливий;

жартівливий;

сміливий;

Катря

гарна

працьовита

ніжна матір

ненавидить панів

терпляча

Після смерті доньки не схотіла жити й учинила самогубство. Це був пасивний протест проти нелюдської долі кріпаків.

бабуся-кріпачка

смиренна

покірна

добра

людяна

чесна

терпляча

БАБУСЯ-КРІПАЧКА –
узагальнений образ
кріпачок, які змогли дожити
до старості в кріпосницьких
умовах.

пан-ліберал

«не б'є, не лає, та нічим і не дбає»

добрий

безвольний

слабодухий

має приховане нутро гнобителя

безхарактерний

«квач», «дурень», «ніщо»

боягуз

Тут ніби говорив сам народ, і його мова,
сповнена такої меланхолії, вражала своєю
простотою, гуманністю і мелодійністю...

Її слово...показало світові болячки
кріпосного стану і разом з тим дало змогу
читачам глибоко зазирнути в душу селян.

Іван Франко